

„Tisknou pečlivě prosté i vzácné knihy...“ K dějinám tiskařské firmy rodiny Krylů*

Jan Wiendl

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav české literatury a komparatistiky
jan.wiendl@ff.cuni.cz

„Z mnoha tiskáren, jež jsem v životě poznal, je mi Vaše officina zvláště milá. Buďte jí ve zdraví a svěžesti ještě dlouho slavným patronem,“ píše u příležitosti gratulace k šedesátým narozeninám tiskaře Karla Kryla ml. v roce 1938 typograf Oldřich Menhart. Karlu Krylovi ml. bylo dáno ještě dalších necelých dvanáct let, aby mohl pokračovat v díle svého otce — Karla Kryla st., spoluzakladatele tiskařské officiny „Kryl & Scotti“, než mu komunisté v dubnu 1950 definitivně odeberou knihtiskařskou koncesi, tiskárnu uzavřou a některé stroje odvezou a některé před očima rodiny zničí. Této zinscenované „exekuci“ přihlíží i třetí Karel z rodu Krylů, do jehož pojetí smyslu spravedlnosti a práva, jak se odrazil v jeho pozdější poezii a hudbě, se tento zážitek jistě bezesporu silně vepíše.

Knihu *Poddát se nemíním. Příběh knihtiskařů Krylových* její autor Vojtěch Klímt založil na citlivě interpretované, přitom heuristicky velmi náročné práci, jejíž metodologickou alfou a omegou je právě snaha zachytit jak profesní, tak i rodinné silokřivky formující čtyřicet let práce tiskařského závodu. Lze říci, že díky této důsledně udržované vazbě se autorovi daří vystihnout jádro úspěchu této známé a autory zvláště v meziválečné době velmi oblíbené tiskárny, která založila svůj odborný profil na precizním tiskařském řemesle prohlubovaném důslednou snahou vyjít vstříc veškerým potřebám „krásné knihy“, uměleckého tisku a bibliofilie. Ovšem „úspěchu“, založeného vždy na velikém profesním, ale též rodinném nasazení, které z důvodu profesní cti neuhýbalo a často platilo za tisk krásné knihy výjimečného autora složitým resuscitováním firemního rozpočtu prostřednictvím průmyslových zakázek i osobní šetrností.

Jedinečný otisk tiskařského díla Kryla a Scottiho v českých a moravských kulturních dějinách Vojtěch Klímt zcela opodstatněně spatřuje v oblasti jejich publikací z okruhu beletrie a krásné knihy. Právě jim věnuje klíčovou odbornou pozornost a soustředí se na jejich popis; tisku průmyslových a obchodních zakázek se věnuje jen okrajově. Rozvoj firmy a osudy jejích protagonistů autor sleduje v chronologické perspektivě a na půdorysu klíčových firemních i osobních životních milníků. Daří

---

* Tato práce vznikla za podpory projektu „Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě“, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

se mu tím podpořit rámeček „příběhu“, který knihu otevírá nejen specializovanému čtenáři, jehož přesvědčí důsledným heuristickým záběrem, ale vlastně komukoli se širším kulturním zájmem a s vůlí poučit se v této dosud poměrně málo zmapované oblasti. Skutečně — není mnoho podobných publikací, které by s takovou hloubkou a empatií mapovaly vznik, rozvoj a finále tiskárny — podniku, který se obecně vepíše do kulturní mapy té které literatury a uměleckého života, byť primární „slávu“ sklízí autor či nakladatel. Dosavadní, převážně nahodile a příležitostně založené publikace mapující rozvoj tiskařství v 20. století jsou spíše prvními splátkami dluhu, který literární a knihovní věda vůči této oblasti stále mají.

První kapitoly Klimtovy knihy nás tedy uvádějí do tehdy většinou spíše německy hovořícího Nového Jičína, kde v létě roku 1909 zakoupili tiskárnu dva mladí tiskaři Karel Kryl (1878–1943) a Ferdinand Scotti (1882–1952), vystupující od této chvíle jako společníci podniku zvaného zpravidla Knihtiskárna Kryl a Scotti v Novém Jičíně. Karlu Krylovi pak bude v únoru 1910 místním úřadem povolena knihtiskařská koncese. Přes počáteční obtíže se oba společníci shodnou na tom, že založí svůj podnik nikoli na povrchní a účelové tiskařské práci, ale naopak na precizním a náročném provedení určených tisků. To v krátké době přiláká i náročnější zadavatele, kterým záleží na pečlivé tiskové přípravě knih a bibliofilii. Mezi prvními takovými zadavateli je už v roce 1910 staroříšský Josef Florian, hledající vhodného tiskaře pro jím vydávané tisky „Dobrého díla“, tedy překladových a původních prací komponovaných jako součást několika edic, jejichž prostřednictvím Florian usiloval o rozšíření vlivu teologických, filozofických a beletristických spisů, jež měly prohloubit náboženský život a kulturní vzdělání nejen křesťanů. Právě v letitém kontaktu s Florianovými zakázkami se tiskárna bude profilovat jako vyhlášená a exkluzivní officina, která si ovšem bude muset poradit nejen s náročnými tisky, ale také s platební nespolehlivostí řady podobných mimořádných klientů. Od počátku tiskárny K&S se tak do popředí zájmu dostává bibliofilsky exkluzivní práce, které v blízké i vzdálenější budoucnosti budou věnovat značnou pozornost. V souvislosti se zakázkami staroříšského Josefa Floriana do kontaktu s novojičínskou tiskárnou vstupuje i Jakub Deml, který zde nechá v následujících letech tisknout klíčové svazky svého beletristického a překladatelského díla. Ani Florianovi, ani Demlovi však — jak známo — nešlo o to, aby tiskli „bibliofilie“, zvláště Florian bibliofilským hnutím svým způsobem opovrhoval; oběma šlo vskutku o „dobrou knihu“, a to co do obsahu i co do formy. Kvalita jejich výjimečných, nepřehlédnutelných svazků však otevřela Krylovi a Scottimu cestu i do bibliofilských vod, a především nastavila vysokou laťku dosavadnímu standardu knihtiskařské práce.

Léta první světové války představují první výraznější cézuru v práci tiskárny, na frontu rukují jak Karel Kryl st., tak Ferdinand Scotti. I přes tyto překážky se činnost tiskárny nezastavuje; do let poválečných pak tiskaři vstupují v plné síle. Od roku 1919 — co do tvorby krásných knih a beletrie — se v novojičínské tiskárně množí zakázky takových autorů, jako byli Jaroslav Durych, Bohuslav Reynek, v první polovině dvacátých let se rozvine spolupráce s pražským vydavatelstvím Aventinum Otakara Štorcha-Mariena. Tisknou zde známá i méně známá díla světové literatury stejně jako domácí představitelé české moderny z období fin de siècle — autory kolem *Moderní revue*, dále Sovu, Březinu; zvláště v poválečné době tu pak některé výrazné publikace nechá vyrobit i F. X. Šalda. Právě v novojičínské tiskárně spatřila

světlo světa rovněž například *Babička* Boženy Němcové ilustrovaná Václavem Špálou, v soudobém kontextu jistě neotřelý pokus atakovat avantgardní kresbou ustálené čtenářské stereotypy, ovšem pokus „po zásluze“ náležitě potrestaný soudobým většinovým čtenářem, jak trpce vzpomíná Štorch-Marien ve svých pamětech *Sladko je žítí* (1966). Mimo jiné také Špálova *Babička* jako by však symbolicky novojičínským tiskařům otevřela cestu do širších souvislostí českého avantgardního slovesného a výtvarného umění. Další Štorchův pokus aktualizovat moderním malířem odkaz básníka-klasika, tentokrát Zrzavého výtvarná interpretace Máchova *Máje*, opět realizovaná v Novém Jičíně, se už setká s pozoruhodnou čtenářskou reakcí. S tiskárnou začne spolupracovat mezi mnohými dalšími představiteli předválečné výtvarné a slovesné avantgardy např. Josef Čapek či Vlastislav Hofman. Své práce zde nechá prostřednictvím Štorcha-Mariena vyrobit i čelný představitel avantgardního Devětsilu Karel Teige — jde o jeho první knižně publikovanou studii — úvod ke katalogu prací Jana Zrzavého (1923); v roce 1927 to pak bude překlad Baudelairovy *Fanfarlo*, realizovaný Teigeho družkou Josefou Nevařilovou a provedený v jeho vlastní typografické úpravě; vydal jej Fronkův Odeon. Tiskařská produkce, otevřená spolupráci s rozličnými okruhy soudobé české literatury a umění, tak ve dvacátých letech učiní z tiskárny Kryla a Scottiho vyhledávaný podnik, v němž si dveře budou podávat nej přednější prvorepublikoví nakladatelé s autory širokého generačního, uměleckého a ideového spektra. Teige se Štyrským budou ostatně rovněž autory grafické podoby Lautréamontových *Zpěvů Maldororových*, prvního českého, v novojičínské tiskárně realizovaného vydání, které narazí na meze mravnostní cenzury. Jak Vojtěch Kliment dokládá, i novojičínský soud zareaguje a nařídí vyřazení některých pasáží, které „mravopochestnost a stydlivost uráží“.

Hospodářská krize přelomu dvacátých a třicátých let představuje pro tiskařskou officinu další mezník. Krachuje celá řada zadavatelů tiskařské práce, známý je například pád Aventina Štorcha-Mariena, což mimo jiné pro novojičínské tiskaře znamená úbytek významných pražských autorů, jejichž díla přiváděli na svých strojích na svět. V té době též končí spolupráce s Florianem a Demlem; jde o jistě bolavé, jakkoli nezbytné rozhodnutí pro obě strany. Ale i v době krize projevují tiskaři dobrý profesní a podnikatelský cit, v rámci možností rozšiřují strojovou kapacitu, vybavují se novým originálním typem písmem, tzv. Menhartovou antikvou, což představuje velké gesto na poli rozvoje bibliofilských tisků.

V průběhu třicátých let se spolupráce rozvíjí i díky zájmu nových stabilních zadavatelů, jakými byl v oblasti krásné knihy např. Otto František Babler aj. Dochází tehdy však rovněž k zásadní proměně ve složení firmy. Neobyčejně totiž narůstá osobní dluh Ferdinanda Scottiho, který firmu svazuje. Scotti v té době rovněž musí čelit řadě rodinných potíží a tragédií. Jistěže nikoli bez trpkosti se oba dosavadní společníci rozcházejí, obchodnímu soudu posílají doručenku s oznámením o ukončení spolupráce 18. 5. 1936. Od této chvíle zůstane rozvoj tiskárny svázán s jediným mužem, tedy Karlem Krylem st., který však zároveň přenáší břemeno vedení firmy na svého syna Karla Kryla ml. (1910–1971). Ten s veškerou péčí a akribií převezme otcovské dědictví a firmu bude i v další nelehké době rozvíjet.

Na sklonku třicátých let, po mnichovských událostech a zaboru československého pohraničí, přichází jedna z nejtěžších zkoušek. V říjnu 1938 je úředně stanoveno přičlenění celého novojičínského okresu k Říši. Krylovi se posléze rozhodnou přemístit

těžiště své firmy i rodinného života do moravského vnitrozemí, konkrétně do Kroměříže, kde je tiskárna zapsána do živnostenského rejstříku v únoru 1939. Navzdory protektorátní situaci a válce se však Karlu Krylovi ml. daří chod tiskárny udržovat. Navazuje nové pracovní kontakty. Rozvíjí se např. spolupráce s básníkem a editorem Zdeňkem Řezníčkem, zvláště jde o tituly z jeho edice *Magnificat*. Vydává řadu pozoruhodných svazků, které ve válečné době upevňují národní sebevědomí; patří mezi ně například *Komenského Svět v obrazech*, Němcové *Babička* apod., rozšiřuje též počty bibliofilských titulů. V té době rovněž čelí četným výslechům okupačních orgánů.

Krátce po ukončení války Kryl ml. zakládá vlastní knižní edice *Varietas* či *Donatus*, podílí se na řadě oborových aktivit, které se v poválečné Kroměříži rozrůstají. Důležitými partnery pro spolupráci se stávají vydavatelé bibliofilských edic, např. Jan Jelínek a jeho edice *Stolístek*. Kryl spolupracuje rovněž s Pavlem Parmou, vydávajícím v roce 1949 sbírku *Rouška Veroničina*, poslední sbírku vydanou za života básníka Jana Zahradníčka. V souvislosti s její realizací Klimt v knize publikuje dosud neznámé básnickovy dopisy. V roce 1947 Kryl tiskne poslední knižně vydanou Zahradníčkovu básnickou skladbu *La Saletta*, jež umělecky důsažnou formou tlumočí kritický postoj ke směrování soudobé poválečné československé společnosti, sázející většinou na materialistický a prosovětský model své organizace. Práce na takové knize je v té době bezesporu jasným přihlášením k určitému chápání života a světa, které je v protikladu k politice komunistické strany, jež uchvátí moc po únoru 1948. Díky Jelínkovým bibliofilským aktivitám se u Kryla tisknou rovněž poslední verše a úvahy Halasovy, relativizující jeho pozici v nomenklatuře poúnorového komunistického Československa.

Toto vše se odehrává v poválečné Kroměříži, již v této době jako předseda Městského národního výboru vládne místní rodák Alexej Čepička, stalinista a zeť komunistického prezidenta Gottwalda. Klimt připomíná tehdejší pověst Kroměříže jako prvního stalinistického města u nás. Dopady tohoto nerovnoměrného tlaku na sebe nenechají dlouho čekat. Od února 1948 klesá počet vydávaných titulů beletrie. Posledními knihami tištěnými Krylem ml. jsou Hrubínova báseň *Ticho*, vydaná bibliofilem Jelínkem jako výraz úcty k zesnulému Františku Halasovi, *Komenského Šestero odkazů Kšaftu* a jako neprodejný tisk Pavla a Mahuleny Parmových *Seifertova Frenštátská koleda*. 7. dubna 1950 odebírají kroměřížští komunisté Karlu Krylovi ml. tiskařskou koncesi a pak je už jen krátká cesta k zabavení a zničení rodinné tiskárny — aktu, kterému přihlíží celá rodina Krylova včetně budoucího hudebníka a básníka, tehdy šestiletého Karla Kryla nejmladšího.

Poté rodinu Krylovu čeká osud tisíců dalších nespravedlivě stíhaných a perzekvovaných rodin v tehdejší komunistické Československu. Karel Kryl mladší je povolán do dělnických profesí, které nesouvisejí s jeho původním oborem (stavební dělník a přidavač), bydlí po ubytovnách, k rodině se dostává jen o víkendech. Přeruší pracovní i mezilidské kontakty s dosavadními spolupracovníky, uzavírá se do sebe. Rodinu provází úřední šikana, ocitá se v Kroměříži v izolaci. Nakonec manželé Krylovi skončí jako pracovníci kroměřížské prádelny, poté prádelny v Novém Jičíně, kam se závěrem života vracejí. Dětem jsou znemožňována adekvátní studia. Na živobytí si přivydělávají i rozprodáváním zbytků nákladu bibliofilských publikací, které v předchozích letech vytiskli. Na sklonku padesátých let se Kryl ml. přece jen na krátký čas může vrátit k životnímu povolání, když v roce 1959 nastoupí v Novém Jičíně do místní

provozovny Moravských tiskařských závodů. Zanedlouho se však u něho prokáže angina pectoris a on odchází do invalidního důchodu. Na počátku sedmdesátých let, již v době po emigraci syna Karla, propukne u něho rakovina mozku, které podléhá.

Právě toto finále života Karla Kryla ml. Klimt rekonstruuje především ze vzpomínek jeho syna Karla, jehož dílu a odkazu se věnuje jako dlouholetý představitel Klubu Karla Kryla a též jako autor knižně vydané biografie *Akorát že mi zabili tátu. Příběh Karla Kryla* (Galén, Praha 2006). A právě usouvztažením grafických a vydavatelských aktivit písničkáře Karla Kryla (1944–1994), rozvíjených zvláště v době jeho pobytu v exilu, Vojtěch Klimt symbolicky uzavírá vyprávění o tiskařské rodině Krylů.

Knihu Vojtěcha Klimta *Poddat se nemíním. Příběh knihtiskařů Krylových* vedle vytěženého množství dokumentárních a pramenných materiálů zhodnocuje rovněž série příloh — jde jednak o obrazovou přílohu, jež umožňuje seznámit se s proměnou typografické práce Krylovy (a Scottiho) officiny od počátků do zániku podniku, podnětné jsou ale i kopie klíčových firemních a osobních dokumentů. Nejpodstatnější přílohu ovšem představuje dosud nejkompexnější anotovaný soupis tisků knihtiskáren Kryl a Scotti a Karel Kryl, čerpající z různorodých soupisů a dohledávající celou řadu dosud neznámých tisků. Soupis obsahuje úctyhodných 1193 položek.

A v neposlední řadě je potřeba dodat — recenzovaná kniha není dílem profesionálního literárního, resp. kulturního historika. Svým záběrem, erudicí, pramennou základnou a sérií vskutku pozoruhodných a dosud neznámých materiálů a souvislostí představuje ovšem velmi cenný příspěvek do domácí literárně- a kulturněhistorické debaty.

AD:

Vojtěch Klimt: *Poddat se nemíním. Příběh knihtiskařů Krylových*. Galén, Praha 2019. 492 s.